

Stāvoklis Latvijā 1919. gada septembra sākumā: britu misijas liecība

The Situation in Latvia at the Beginning of September 1919: Report by the British Commissioner for the Baltic Provinces

---

Dokumentu publicēšanai sagatavojis un komentējis
Commentaries by:

Ēriks Jēkabsons, Dr. hist.

Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes
Vēstures un arheoloģijas nodaļas profesors
Aspazijas bulvāris 5, Rīga, LV-1050
E-pasts: eriks.jekabsons@lu.lv

Latvijas neatkarības kara laikā periods 1919. gada vasarā un rudens sākumā bija ļoti sarežģīts, taču līdz šim ir nepietiekoši dziļi aplūkots historiogrāfijā (galvenā vērība pievērsta Cēsu kaujām un to tiešajām sekām – Kārļa Ulmaņa valdības statusa izmaiņām, tai atgūstot kontroli valstī, vienotā Latvijas armijas izveidei u. c.). 1919. gada vasarā Latvijas teritorijā Ilūkstes apriņķī ienāca arī Polijas karaspēks un Lietuvas armijas vienības, uzsākot kaujas ar Sarkanu armiju par Daugavpils rajonu un sākot tieši apdraudēt arī šo pilsētu otrā Daugavas krastā. Turklāt poļu faktora klātbūtne šeit izraisīja zināmu nemieru gan pretboļševistiskajos Nikolaja Judeņiča komandētajos spēkos Igaunijā, gan Vācijā un Rīdigerā fon der Golca karaspēka štābā Jelgavā.

Kopš 1919. gada jūlija viens no galvenajiem jautājumiem, kas bez nepieciešamības atbrīvojot Sarkanās armijas ieņemto valsts daļu nodarbināja gan Latvijas valdību, gan Sabiedroto misijas Rīgā un Liepājā, bija Zemgalē koncentrētā vācu karaspēka evakuācijas uz Vāciju, kā arī krievu vienību, kas ierodas no Vācijas, jautājums. Augusta beigās Rīgā notika Sabiedroto misijas Baltijas valstis vadītāja Huberta Gofa vietnieka – ģenerāļa Frenka Mārša – iniciētā pretboļševistisko spēku (reģiona valstu un spēku, t. sk. ar minēto krievu vienību komandiera Pāvela Bermonta piedalīšanos) pārstāvju apspriede, lai izveidotu vienotu frontes līniju, kas rezultātus nedeva, neraugoties uz F. Mārša centieniem.¹ Sekojošajās nedēļās sasprindzinājuma pieaugums reģionā turpinājās, 21. septembrī vācu spēkiem Zemgalē oficiāli iestājoties P. Bermonta Rietumkrievijas brīvprātīgo armijā un septembra beigās poļu karaspēkam gūstot no teiktus panākumus Daugavpils frontē.² Oktobrī sekoja vispārēja krīze

un karadarbības sākums starp Latvijas un P. Bermonta spēkiem, kurā britu misijas un personiski S. Talentss piedalījās sevišķi aktīvi.

Lielbritānijas Nacionālajā arhīvā Londonā Ārlietu ministrijas, Kara ministrijas un citās kolekcijās glabājas burtiski miljons daudzums dokumentu, kuri ir būtiski Latvijas 1918.–1920. gada vēsturē. To nosaka, pirmkārt, apstākļi, ka šajā laikā Liepājā, Rīgā un citur aktīvi darbojās ne vien britu Kara flotes kuģi, bet arī politiskā misija, militārā misija un ārlietu resora pārstāvis. Turklāt ar īpašu aktivitāti jau kopš 1919. gada pavasara izcēlās politiskās misijas vadītājs, pulkvedis-leitnants Stīvens Talentss, kurš pēc Strazdu muižas pamiera noslēgšanas jūlija sākumā vairākas dienas Rīgā pat izpildīja civilā gubernatora pienākumus³ un arī pēc tam kopā ar Sabiedroto misijas vadītāju Hubertu Gofu un citiem spēlēja vadošu lomu vācu karaspēka evakuācijas jautājuma risināšanā, aktīvi sadarbojoties gan ar Latvijas valdību un pelnot tās pilnīgu uzticību, gan ar citām Sabiedroto misijām. Turklāt pārējo britu pārstāvju starpā īpaši S. Talentss izcēlās ar to, ka sūtīja uz Londonu regulārus un plašus pārskatus par situāciju. Viņš arī literāri samērā talantīgi vēlāk uzrakstīja vēsturiski ļoti nozīmīgas atmiņas par savu darbību Baltijas valstīs 1919.–1920. gadā.⁴

Šeit sākotnēji publicēts Rīgā rakstītais britu politiskās misijas vadītāja S. Talentsa pārskats ar pielikumiem par 1919. gada 4.–9. septembra militāri politiskajām un sabiedriskajām norisēm Latvijā un reģionā kopumā oriģinālajā angļu valodā (divi no četriem publicētajiem dokumenta pielikumiem oriģinālā bijuši vācu, viens krievu valodā; šeit publicēti dokumenti misijā 1919. gada septembra sākumā veiktajā tulkojumā angļu valodā, kādā tie pieejami Lielbritānijas Nacionālajā arhīvā). Pēc tam publicēts tulkojums latviešu valodā ar komentāriem un skaidrojumiem, **iespēju**

robežās cenšoties saglabāt dokumentu autoru izteiksmes stilu.

Pārskata autors aplūko vācu spēku un Bermontam pakļauto krievu vienību (sastāvs, noskaņojums, krievu vienību gatavība doties uz fronti pie Daugavpils u. c.) jautājumu, Latvijas armijā iekļautā un par Latvijas vācu zemessargiem pārdēvētā, šajā laikā no Tukuma uz Latgales fronti pārvietojamā landesvēra karavīru noskaņojumu, kā arī Latvijas valdības stāvokli un attieksmi pret notiekošajiem procesiem. Turklāt visos gadījumos ziņojuma autoram bijuši tieši informācijas avoti – sākot ar valdības locekļiem līdz Rīdigeram fon der Golcam un par landesvēra komandieri ieceltajam viņa vadītās misijas virsniekam Haroldam Aleksanderam. Ziņojuma pielikumos ietverta un tiek publicēta gan Vācijas armijas 6. rezerves korpusa komandiera Rīdiger fon der Golca uzruna, kuru viņš teica Dzelzs divīzijas parādē Jelgavā 1. septembrī un kurā diezgan skaidri saskatāma gan Golca personiskā nostāja jautājumā par karaspēka evakuāciju uz Vāciju un pret tajā notiekošajiem procesiem (nepieciešamība pakļauties valdības un armijas virspavēlniecības pavēlēm par evakuāciju un vienlaikus vēlēšanās palikt Latvijā, patriotisku saukļu un argumentu izmantošana komunikācijā ar karavīriem u. c.), gan viņa 4. septembra raksts britu misijai, kurā viņš skaidro savu nostāju (gatavība izpildīt Vācijas valdības rīkojumu par evakuāciju, vienlaikus skaidri norādot uz karavīru piekrāpšanu – nedodot tiem iespēju apmesties Kurzemē un Zemgalē, kā arī bridinot par iespējamām sekām); sekojošais dokuments – britu politiskās misijas deklarācijas uzmetums, kas saskaņots ar Latvijas valdību un iesniegts P. Bermontam. To parakstot, viņš apņēmtos ne vien pakļauties Latvijas armijas virspavēlniecības kontrolei savas īslaicīgās atrašanās laikā, bet arī atturēties no rekvizīcijām u. tml. Visbeidzot, publicēts pilns Konstantīna Desino raksts, adresēts britu

misijai. Igaunijā esošās Krievijas Ziemeļrietumu brīvprātīgo armijas virspavēlnieka štāba ģenerālleitnants Konstantīns Desino bija atsūtīts uz Rīgu P. Bermonta spēku jautājuma risināšanai un mēģināja panākt tās piekrišanu Bermonta spēku transportam uz Daugavpili, neiesaistoties sarunās par to ar Latvijas valdību. Dokuments atspoguļo tipisku aplūkojamā perioda krievu pretboļševistisko spēku pārstāvja attieksmi pret Latvijas valsti, cita starpā mēģinot pārliecināt britus, ka Latvijai nav nekādu tiesību

uz Latgali arī ar pilnīgi nepamatotiem un absurdiem apgalvojumiem, ka latvieši veidojot vien 35% no tās iedzīvotājiem (krievi 50%), turklāt Latgales latvieši kopumā esot nelabvēlīgi “savienībai” ar Latviju utt.

Kopumā publicētie dokumenti zināmā mērā papildina aplūkojamā sarežģītā Latvijas Neatkarības kara posma (8. oktobrī bija sākušās kaujas ar Pāvela Bermonta vāciski-krievisko armiju) priekšvēsturi un atspoguļo situāciju un procesā iesaistīto pušu nostāju septembra sākumā.

RIGA, 9 Sept. 1919.

REPORT by the British Commissioner for the Baltic Provinces.

1. I have stayed in Riga since my return from Revel on August 26, postponing proposed visit to Kovno, owing to critical events here. While, therefore, I have been in telegraphic touch with Colonel Gordon at Revel and Colonel Ward at Kovno throughout, this report, like my last one, sets out the position primarily as it appears from Riga. Though all the various problems involved are related, it is convenient to deal with them separately in this report.

THE GERMAN TROOPS OF OCCUPATION

2. On September 1st von der Goltz made a speech at a parade of the Iron Division, of which a verbatim report was supplied to the Military Mission. I attach (Appendix 1) an English translation of that speech. On September 5th von der Goltz, with most of his staff, moved from Mitau to Janischki. On September 4th he addressed to the Military Mission a letter, of which a translation is attached (Appendix 2). On September 8th Freiherr Ago v.[on] Maltzan, who describes himself as “Botschaftsrat”, told Mr. Ulmanis that he expected some 7000 German soldiers to remain in Latvia or Lithuania against the express wishes of the German Government. He agreed that after a certain date, which he provisionally suggested might prove to be October 1st, all such soldiers must be treated as “vagabonds”.
3. The German troops now in Courland appear to be composed of:
  - (a) Men who want to settle somewhere outside Germany, preferably in Courland.
  - (b) Soldiers of fortune, prepared to join the highest bidder.
  - (c) Men who want to go home to Germany.
  - (d) Men who do not want to go home to Germany, unless employment is assured to them there.
  - (e) Men who have no plans of any kind, but feel more comfortable where they are than they expect to find themselves in Germany.

The attitude of individual soldiers to the officers of this Mission varies. On two occasions they helped to mend broken-down cars belonging to this Mission, and on one

of these occasions provided the officers in the car with food. They appear uniformly hostile to the Letts.

4. As throwing some light on the support which these troops are receiving from Germany, I attach (Appendix 3) a report of an interview between Colonel Rowan Robinson, of the Military Mission at Kowno, and Major Prince Shikhmatoff. I have already forwarded by telegram a report which reached Colonel Ward at Kovno "on good authority" to the effect that daily aeroplane communication was maintained between the Germans at Radzivilishki and the Bolsheviks at Vitebsk. Colonel Pirie Gordon has forwarded independent evidence of German activities in Petrograd itself. An American subject who left Moscow on August 12th lately reported in Kovno that some 20 German engineers had been employed by the Bolshevik Government at very high salaries on the re-organisation of the railways.

COLONEL BERMONDT'S FORCE

The future movements of Bermond's force have raised many difficulties during the last week. At the Military Conference held here on August 26th General Marsh had a preliminary private interview with Bermond and Capt. Bray, an officer of Russian birth and sympathies attached to the Riga Military Mission. General Dessino arrived in Riga on the same day with orders from General Yudenich to Bermond to advance towards Pskoff. He was surprised to find at the opening of the conference which followed the private interview referred to that Bermond's counter proposal to march towards Dvinsk was officially approved. On the same day Colonel Bermond appears to have had a provisional promise from General Marsh to the effect that the flow of Russian prisoners to his force would again be resumed and that war material would be allowed to pass the German frontier to him. In my telegram No. 78 of September 5th I referred for decision at home the specific questions raised by Bermond as a result of this conference. On September 5th I received information from Colonel Ward at Kovno that the German Ministry had asked the Lithuanian Government to allow some 5000 Russian troops under Colonel Vyrgolich to use the railway Shadov-Poneveyej for the purpose of reaching the Dvinsk front. Among other objections, the Lithuanian Government felt that this movement would seriously upset the communications of their army. On September 4th I had sent to Colonel Bermond for his signature, in pursuance of a provisional agreement made with him on August 27th, the draft of a declaration agreed with the Latvian Minister for Foreign Affairs. I attach (Appendix 4) a copy of this draft. So far I have received no reply from Colonel Bermond.

5. It is clear that Bermond's chief anxiety to go to the front arises from a desire to secure Dvinsk before the Polish, Lithuanian or Latvian forces arrive there. In this he is supported by General Dessino, a copy of whose letter to me of September 4th is attached (Appendix 5).
6. The next steps to be taken with regard to Bermond depend partly upon his attitude towards the draft declaration which I sent to him on September 4th, but mainly upon the answer received to my telegram of September 5th, No. 78. At the present time I have had no cause to modify the conclusions expressed in my telegrams Nos. 56⁵ and 78, which may be summarised as follows:
  - (a) No further Russian prisoners should be allowed to join Bermond and no more war material should be allowed to cross the German frontier for his use until

the position of the Germans now in Courland and Lithuania has been effectively cleared up.

- (b) Any immediate advance by Bermondts towards Dvinsk is likely to weaken rather than strengthen the front against the Bolsheviks in that neighbourhood.
- (c) The one cardinal local need at the moment is to supply ample military equipment to the Latvian & Lithuanian armies, so that the future movements of both Germans and Russians in Courland and Lithuania can be settled by dictation and not by negotiation.

THE BALTIC LANDESWEHR

7. In accordance with the Strasdenhof Armistice of July 3rd, General Gough issued instructions to the Landeswehr which involved the banishment of all Germans from the force and its reorganisation under the command of Lt-Colonel Hon. H. R. Alexander, whom, in view of the urgency, I lent from the staff of my Mission for this purpose. The Landeswehr are now in course of proceeding to the Bolshevik front.

Colonel Alexander has had many difficulties with them, the latest being an objection on the part of the Landeswehr to go to the front, on the ground that the Lettish Command would probably place them in a position where they would be decimated by the Bolsheviks. This attitude was accentuated by a disinclination on the part of the People's Council to pass the amnesty, which was one of the points with which Mr. Ulmanis's Government undertook on their appointment to deal. There is some nervousness in Lettish circles lest the Landeswehr should combine with Colonel Bermondts if he reaches the front in their neighbourhood. On the whole, however, it appears probable that once they are engaged with the Bolsheviks, most of the difficulties hitherto experienced with this force will be forgotten.

THE LATVIAN GOVERNMENT

8. After the crisis referred to in my last report, the position of the Government became easier. Equipment for the army is now immediately expected. There is expectation of a financial arrangement between the Government and the London group, whose representative Mr. Fortington, came out with me to Riga in the middle of August; and the fear of a German-Russian march on Riga has been, temporarily at any rate, dispelled. There has also been lately a steady and marked revival of life in Riga. The forthcoming negotiations between the Estonian and the Bolshevik Governments do not appear to have excited much interest in Latvia or to be viewed with sympathy by the Latvian Government. A conference is to be held on September 10th in Riga, at which the Premiers and other Ministers of the Lithuanian and Estonian Governments are to meet the members of the Latvian Government and discuss preliminary questions of economic policy and defence. An invitation to this conference has been addressed to the Finnish Government, but no answer has so far been received. It was thought better not to invite the Polish Government at this stage, owing to the present difficulties between Poland and Lithuania. But it is hoped that the conference will be the forerunner of a more general meeting between the representatives of all the Governments that at present form a ring round Bolshevik Russia on her northern and western frontiers.

APPENDIX 1

[..] Speech of the commanding General of the 6th Reserve Corps,
Graf von der Goltz, on the occasion of parade of the Iron Division,
on 1 Sept. 1919 at Mitau.

Comrades, I am taking part in the parade today in order to ascertain the behaviour of the troops and report upon it. As you know, I have not sanctioned the refusal to return to Germany, because disobedience is, in military matters, unheard of and in it lurks the danger that all other bonds of discipline and cohesion may disappear. I could not therefore set myself at the head of a movement which is aimed against my own order to evacuate.

I have also agreed to look after you and remain here, as I do not fail to recognize that your leaders, who have made themselves the mouthpieces of the troops, especially the leader of the Iron Division, are driven by their care for the soldiers and warm patriotic hearts. I am thinking and have for a long time been working upon the matter, of how I am to provide for your future and how I can defend East Prussia with the 6th Reserve Corps no longer in a state of readiness for action to hold the Bolsheviks from their frontiers, but, in consequence of the pressure of England, ordered away by the Government practically to be disbanded.

But I am obliged also to direct your attention to the difficulties of remaining and settling in Courland, upon the cessation of the accustomed high wages and food supplies, as well as the impossibility of fighting side-by-side with the Russians against the Bolsheviks as soon as the provision of money ceases, however much I myself may think it necessary. I do not want you afterwards to feel disappointed and deceived. I hope that my untiring efforts will be successful in bringing about the consent of England, and consequently of our German Government, to our remaining here in Courland for the protection of Germany and West Europe. Should this not be the case you will have to go, and work must be sought in Germany; otherwise you would make enemies of everybody in Germany. There is no comprehension of your position but full condemnation of your desire, as much in the newspapers of your party as in those nearest to the Government. To win the world, the great thing is to show that here in Courland are imprisoned troops composed of good soldiers, respectable men and patriotic Germans, who, in spite of their just hatred hold themselves from an act of violence against the English and the Letts. You must preserve discipline amongst yourselves, and all that riff-raff, which unfortunately comes to us from Germany in such large numbers, must be hurled aside regardless of consequences. Such troops will earn the respect of the whole civilised world. Irresponsible people and Spartacists call such troops reactionary, because to them everyone who stands for order and good behaviour is offensive. But that should not trouble us. We know that order and work belong to the future of Germany, we do not want her to collapse and drag down the whole world with her into the abyss.

The main thing with every German is love of Fatherland. The kings of Prussia called themselves the first servants of the state. If our young German Republic wishes to become of importance, everyone must become a servant of the State and of the Fatherland, and in all their relations always think of the Fatherland only.

With these objects before your eyes, I hope that you will give me and your leaders further confidence and unconditionally follow their orders. To strengthen this, let us express the hope: Long Life to our beloved (and held-in-common) Fatherland!

(sgn.) Graf von der Goltz

APPENDIX 2

Translation.
To the Leader of the Allied Military Mission,
Lt-General Burt, Riga.
Mitau, 4 September, 1919.

I am instructed by the German Government to inform you that the Government is doing everything to induce the troops to return to Germany, also that it condemns very strongly the unlawful conduct of the troops, at the same time quite comprehending their bitterness, that they should now completely evacuate Courland, whereby their prospects for settlement are finally destroyed. The German Government has no military forces at its disposal to counteract the disobedience of the troops in continuing to remain in Courland, and can eventually only sever its connection with them. The Government, however points out the approaching danger that the men, who consider themselves cheated, may collect in bands cause unlawfulness and acts of violence, also the dangers arising out of all this for Courland.

Von der Goltz

APPENDIX 3

REPORT OF AN INTERVIEW BETWEEN Colonel ROWAN ROBINSON AND Major Prince SHIKHMATOF, RUSSIAN VOLUNTEER ARMY, RUSSIAN AGENT IN WARSAW

[..]

APPENDIX 4

DRAFT DECLARATION agreed with Latvian Government
and conveyed to Colonel Bermond on September 4th 1919.

In order to make clear my good intentions to the country in which my troops are at present stationed, I declare:

1. That it is my desire to recognize and deal frankly with the Government of Latvia.
2. That I have nothing but peaceful intentions towards Latvian people and army.
3. That I shall not stay in Latvian territory longer than is necessary.
4. That while in Latvia I place myself under the general control of the Latvian Commander-in-Chief.
5. That any plans for my passage through Latvian territory will be subject to special agreement with Latvian Commander-in-Chief.
6. That in any such passage I shall refrain from requisitioning and shall rely as little as possible upon the resources of the country.
7. That I will exclude from the force under my command all subjects of Germany or of her allies during the late War.

APPENDIX 5

Translation (from Russian)
Hotel Petersburg, Riga, 4th Sept. 1919.

Dear Colonel, The so-called district of Latgallen with its two chief towns, Dvinsk and Riejitza, has a population of about one million: 50% Russians, 35% Letts, and a small percentage of Poles, Jews, &. The Latgallen Letts speak a different dialect to the Riga Letts

and they cannot always understand each other. Their object in proposing their union with Latvia was to free themselves from the Bolsheviks, and they have no genuine sympathy towards Latvia.

According to rumours, the proposal for the union was made by a clique of individuals. It follows therefore that Latvia possesses no rights in Latgallen, the more so since Lithuania, and not Latvia, is liberating Latgallen from the Bolsheviks. Lithuania, as I have been told by prof. Shimkous, the Prime Minister, and other representatives of the Lithuanian Government, has no pretensions with regard to Latgallen.

Therefore I consider that the representatives of the Entente have no grounds for wasting time on political discussions with Latvia on the question of the transport of the Russian detachments under the command of Col. Bermond and Colonel Virgolitch, and other small units, to the Dvinsk front.

The pretensions of Latvia concerning Latgallen are without foundation. Transport via Dvinsk is strategically important for operations against the Bolsheviks, and time is valuable.

Therefore if the Entente has as its aim the downfall of Bolshevism, any time spent in discussing questions concerning regions which are not even occupied by her is a real hindrance to attaining the end which the Entente has in view.

In addition to this, the idea that Bermond and Virgolitch have about 25% of Germans in their detachments who are likely to influence Russia in the future is also groundless. In the same way the supposition that the transport of the above-mentioned troops will make a corridor for von der Goltz is also groundless, because the Entente can prevent this, but if the Entente cannot do so, one must assume that von der Goltz is sufficiently strong to go where he pleases without the help of Bermond and Virgolitch.

But besides this, it is undesirable both for the Letts themselves and for the Entente to leave these two detachments with von der Goltz's army, because of the objections made against the Russian forces (although they do include a few Germans) that in the accomplishment of their aim – war against the Bolsheviks in the most important strategical direction – might excite the army against the Letts and the Entente and bring about undesirable complications. Their speedy transport to Dvinsk will cut them off from von der Goltz and the sole physical communication with Courland will be the communication line by which the various stores will be temporarily received, but this line will have no actual strength.

Therefore it is necessary to permit and help these detachments as soon as possible in their move to Dvinsk and put aside the question of evacuation by von der Goltz when dealing with this matter.

I would add that Prof. Chimkous has promised me that he will inform the Lithuanian Gov[ernment], whose army is actually operating at Dvinsk, about the question of transporting these detachments to Latgallen.

(sgd) K. DESSINO

Lielbritānijas Komisijas Baltijas provincēs vadītāja [S. Talents⁶] ziņojums

1. Esmu atradies Rīgā kopš manas atgriešanās no Rēveles⁷ 26. augustā sakarā ar kritiskajiem notikumiem šeit, atliekot piedāvāto braucienu uz Kauņu. Tādējādi, kaut arī esmu visu laiku atradies telegrāfiskos sakaros ar pulkvedi Gordonu⁸ Rēvelē un pulkvedi Vordu⁹ Kauņā, šis ziņojums kā mans pēdējais vispirms atspoguļo mūsu stāvokli, kā tas izskatās no Rīgas. Kaut arī dažādās aplūkotās problēmas ir savstarpēji saistītas, šajā ziņojumā ir ērtāk tās aplūkot atsevišķi.

VĀCU OKUPĀCIJAS KARASPĒKS

2. 1. septembrī fon der Golcs¹⁰ teica runu Dzelzs divīzijas parādē, kuras atreferējums tika piegādāts [Lielbritānijas] militārajai misijai. Es pievienoju (1. pielikums) šīs runas tulkojumu. 5. septembrī fon der Golcs kopā ar sava štāba lielāko daļu pārvietojās no Jelgavas uz Jonišķiem. 4. septembrī viņš vērsās pie militārās misijas ar vēstuli, kuras tulkojums ir pievienots (2. pielikums). 8. septembrī brīvkungs Ago f.[on] Malcans,¹¹ kurš apzīmē sevi par "Botschaftsrat",¹² sacīja Ulmaņa¹³ kungam, ka, pēc viņa domām, kādi 7000 vācu karavīru paliks Latvijā vai Lietuvā, pretēji vācu valdības paustajai gribai. Viņš piekrita, ka pēc noteikta datuma, ko tas pagaidām varbūtēji piedāvāja nozīmēt 1. oktobri, visus šādus karavīrus jāuzskata par kļaidoņiem.
3. Pašlaik Kurzemē esošais vācu karaspēks izskatās, ka sastāv no:
  - (a) Vīriem, kuri grib apmesties kaut kur ārpus Vācijas, vēlams Kurzemē.
  - (b) Karavīru algotņiem, kas gatavi pievienoties tam, kurš piedāvās augstāku samaksu.
  - (c) Vīriem, kuri vēlas atgriezties Vācijā.
  - (d) Vīriem, kuri nevēlas atgriezties Vācijā, ja viņiem tur netiks nodrošināts darbs.
  - (e) Vīriem, kuriem nav nekādu plānu, taču jūtas ērtāk tur, kur viņi atrodas, nekā domā, kā tiem klāsies Vācijā.

Individuālu karavīru attieksme pret mūsu misijas virsniekiem ir dažāda. Divos gadījumos viņi palīdzēja salabot salūzušas šai misijai piederošas automašīnas, bet vienā no šiem gadījumiem apgādāja virsniekus mašīnā ar pārtiku. Viņi izskatās vispārēji naidīgi pret latviešiem.

4. Lai nedaudz parādītu atbalstu, kādu šis karaspēks saņem no Vācijas, es pievienoju (3. pielikums¹⁴) ziņojumu par sarunu starp pulkvedi Rouenu Robinsonu¹⁵ no militārās misijas Kauņā un majoru kņazu Šihmatovu.¹⁶ Esmu jau ar telegrammu nosūtījis ziņojumu, kas, pēc uzticamām ziņām, ir sasniedzis pulkvedi Vordu Kauņā un tam sekojoši ir notikuši ikdienas lidmašīnu lidojumi starp vāciešiem Radvilišķos un boļševikiem Vitebskā. Pulkvedis Piri-Gordons ir nosūtījis atsevišķas liecības par vāciešu aktivitātēm pašā Petrogradā. Amerikāņu pavalstnieks, kurš izbrauca no Maskavas 12. augustā, nesen Kauņā ziņoja, ka kādi 20 vācu inženieri strādā pie dzelzceļu atjaunošanas boļševiku valdības labā ar ļoti augstām algām.

PULKVEŽA BERMONTA SPĒKI

Gaidāmās Bermonta¹⁷ spēku kustības pēdējās nedēļas laikā ir raisījušas daudzus sa-režģījumus. 26. augustā šeit notikušajā militārajā apspliedē ģenerālim Māršam¹⁸ bija

iepriekšēja privāta saruna ar Bermontu un kapt.[eini] Breju¹⁹ – Krievijā dzimušu un krievisku simpātiju virsnieku, kurš iekļauts Rīgas militārajā misijā. Tajā pašā dienā Rīgā ieradās ģenerālis Desino²⁰ ar pavēlēm no ģenerāļa Judeņiča²¹ Bermontam virzīties Pleskavas virzienā. Apspriedes sākumā, kas sekoja minētajai privātajai sarunai ar Bermontu, viņš bija pārsteigts, ka tiek oficiāli apstiprināts Bermonta pretpriekšlikums par došanos uz Daugavpili. Liekas, tajā pašā dienā pulkvedis Bermonts pagaidām saņēma ģenerāļa Mārša solījumu, ka tiek atsākta krievu karagūstekņu nosūtīšana un atļauts vest kara materiālus pāri Vācijas robežai uz viņa spēkiem. Manā 5. septembra telegrammā Nr. 78 izlemšanai Londonā šis apspriedes sakarā es minēju specifiskos jautājumus saistībā ar Bermontu. 5. septembrī es saņēmu informāciju no pulkveža Vorda Kauņā par to, ka Vācijas ministrija lūgusi Lietuvas valdībai atļauti kādiem 5000 krievu karavīru pulkveža Virgoļiča²² vadībā izmantot dzelzceļu Šeduva–Panevėža, lai sasniegtu Daugavpils fronti. Citu iebildumu starpā Lietuvas valdība uzskatīja, ka šāda kustība var nopietni traucēt tās armijas sakariem. 4. septembrī es biju nosūtījis pulkvedim Bermontam parakstīšanai ar Latvijas ārlietu ministru [Z. Meierovicu²³] saskaņotu deklarācijas uzmetumu, par kādu iepriekš bijām ar to vienojušies 27. augustā. Pievienoju (4. pielikums) šī uzmetuma kopiju. Līdz šim brīdim neesmu saņēmis no pulkveža Bermonta atbildi.

5. Ir skaidrs, ka galvenā rūpe, kas izraisa Bermonta vēlēšanos iet uz fronti, ir vēlēšanās ieņemt Daugavpili, pirms tur ierodas poļu, lietuviešu vai latviešu spēki. Šajā jautājumā viņu atbalsta ģenerālis Desino, kura vēstules kopija no 4. septembra ir pievienota (5. pielikums).
6. Nākamie spertie soļi Bermonta sakarā ir daļēji atkarīgi no viņa attieksmes pret deklarācijas uzmetumu, ko tam nosūtīju 4. septembrī, bet galvenokārt no saņemtās atbildes uz manu telegrammu Nr. 78 no 5. septembra. Šobrīd man nav iemesla mainīt manās telegrammās Nr. 56 un 78 paustos secinājumus, kas var tikt apkopoti šādi:
  - (a) Turpmāk jāliedz krievu gūstekņiem pievienoties Bermonta spēkiem un nevar pieļaut kara materiālu nosūtīšanu viņa rīcībā pāri Vācijas robežai, kamēr vāciešu stāvoklis šobrīd Kurzemē un Lietuvā tiek pilnībā noskaidrots.
  - (b) Jebkura tūlītēja Bermonta virzība Daugavpils virzienā drīzāk vājinās, nevis stiprinās fronti pret boļševikiem tajā rajonā.
  - (c) Šajā brīdī vienīgā galvenā lokālā nepieciešamība ir piegādāt dažādu militāro ekipējumu Latvijas un Lietuvas armijām tā, lai gan vāciešu, gan krievu nākotnes kustības Kurzemē un Lietuvā varētu tikt atrisinātas ar diktātu, nevis ar sarunām.

BALTIJAS LANDESVĒRS

7. Saskaņā ar 3. jūlija Strazdmuižas pamieru ģenerālis Gofs²⁴ deva rīkojumu landesvēram, kas paredzēja visu [Vācijas] vāciešu izslēgšanu no vienības un tās reorganizāciju pulkveža-leitnanta god.[ājamā] H. R. Aleksandera²⁵ vadībā, kuru es, ievērojot jautājuma neatliekamību, aizdevu no manas misijas personāla šim nolūkam. Pašlaik Landesvērs atrodas ceļā uz boļševiku fronti.

Pulkvedim Aleksanderam bija ar viņiem jāpiedzīvo daudzas grūtības, pēdējā bija, daļai landesvēra iebilstot pret nosūtīšanu uz fronti, jo latviešu virspavēlniecība, iespējams, novietos tos [neizdevīgās] pozīcijās, kur viņus var iznīcināt boļševiki. Šo attieksmi pavadīja Tautas padomes daļas nevēlēšanās izsludināt amnestiju – izpildīt vienu no punktiem, ko Ulmaņa kunga valdība apņēmas risināt, uzsākot darbu. Latviešu aprindās pastāv zināma nervozitāte, vai landesvērs nevarētu sadarboties ar pulkvedi Bermontu,

ja viņš sasniegs fronti tā rajonā. Kopumā tomēr šķiet ticami, ka tad, kad landesvērs būs iesaistīts kaujās ar boļševikiem, lielākā daļa līdz šim ar šo vienību pieredzēto sarežģījumu tiks aizmirsti.

LATVIJAS VALDĪBA

8. Pēc krīzes, par kuru vēstiju manā pēdējā ziņojumā,²⁶ valdības stāvoklis kļuva vieglāks. Ekipējums armijai tagad tiek drīzumā sagaidīts. Pastāv cerība par finansiālu vienošanos starp valdību un Londonas grupu, kuras pārstāvis Fortingtona²⁷ kungs ieradās Rīgā augusta vidū kopā ar mani; un bailes par vācu-krievu karagājieni uz Rīgu ir vismaz pagaidām klievētas. Tāpat pēdējā laikā Rīgā vērojama stabila un pamanāma dzīvības atgriešanās. Gaidāmās sarunas starp Igaunijas un boļševiku valdībām nešķiet raisījušas lielu interesi Latvijā vai uztvertas ar simpātijām no Latvijas valdības puses. Konferencē jānotiek 10. septembrī Rīgā, un tajā Lietuvas un Igaunijas valdību premjeriem un citiem ministriem jāsatiekas ar Latvijas valdības locekļiem, lai pārrunātu saimnieciskās politikas un aizsardzības jautājumus.²⁸ Uzaicinājums uz šo konferenci nosūtīts Somijas valdībai, bet līdz šim nav saņemta atbilde. Domājams, šajā situācijā labāk neuzaicināt Polijas valdību, ievērojot pašreizējos sarežģījumus starp Poliju un Lietuvu. Tomēr tiek cerēts, ka konference būs priekšvēstnesis plašākai konferencē visām valdībām, kuras šobrīd veido loku ap boļševistisko Krieviju vai tās ziemeļu un rietumu robežām.

1. PIELIKUMS

[..] 6. rezerves korpusa komandējošā ģenerāļa
grāfa fon der Golca runa Dzelzs divīzijas parādē
1919. gad 1. septembrī Jelgavā.

Biedri, es šodien piedalos parādē, lai pārliecinātos par karaspēka uzvedību un ziņotu par to. Kā jūs zināt, es neesmu sankcionējis atteikšanos atgriezties Vācijā, jo nepaklausība militārās lietās ir nepieļaujama un tā rada draudus, ka var izzust visas citas disciplīnas un padotības saites. Tādējādi es nevaru atrasties galvgali kustībai, kas ir vērsta pret manis paša pavēli par evakuāciju [uz Vāciju].

Esmu arī piekritis rūpēties par jums un palikt šeit, tāpat kā nenoliedzu, ka jūsu vadītājus, kuri ir padarījuši sevi par karaspēka gribas paudējiem, sevišķi Dzelzs divīzijas vadītājs,²⁹ vada viņu rūpes par karavīriem un viņu siltās patriotiskās sirdis. Esmu pārdomājis to un ilgāku laiku strādājis pie jautājuma, kā es varu nodrošināt jūsu nākotni un kā varu aizsargāt Austrumprūsiju ar 6. rezerves korpusu, kurš vairs nav gatavs akcijai, lai noturētu boļševikus uz to robežām, taču Anglijas spiediena rezultātā ar [Vācijas] valdības rīkojumu tiek nosūtīts prom praktiski uz izformēšanu.

Taču tāpat esmu spiests vērst jūsu uzmanību uz palikšanas un apmešanās grūtībām Kurzemē saistībā ar ierasto augsto algu un pārtikas piegāžu pārtraukšanu, tāpat ar neiespējamību cīnīties plecu pie pleca ar krieviem pret boļševikiem, kad naudas sūtījumi izbeigsies, lai cik lielā mērā es pats uzskatītu to par nepieciešamu. Es nevēlos, lai jūs pēc tam justos neapmierināti un piekrāpti. Es ceru, ka manas nerimstošās pūles sekmēsies, panākot Anglijas un sekojoši mūsu Vācijas valdības piekrišanu mūsu palikšanai šeit, Kurzemē, Vācijas un Rietumeiropas aizsardzībai. Ja tas neizdosies, jums būs jādodas un jāmeklē darbs Vācijā; pretējā gadījumā jūs padarīsiet par saviem ienaidniekiem ikkatru Vācijā. Tur trūkst jūsu stāvokļa izpratnes, bet ir jūsu vēlmju klajš nosodījums gan jūsu partijas, gan

valdībai tuvāko partiju laikrakstos. Lai panāktu pasaules atzišanu, liela lieta ir parādīt, ka šeit, Kurzemē, ir ieslodzīts karaspēks, kas sastāv no labiem karavīriem, godājamiem vīriem un patriotiskiem vāciešiem, kuri, par spīti viņu taisnīgajam naidam, atturas no vardarbības pret angļiem un latviešiem. Jums jāsauglabā disciplīna savā vidū, un visas tās pabiras, kas nelaimīgā kārtā nāk pie mums no Vācijas tik lielā skaitā, ir jātriec malā, neraugoties uz sekām. Tāds karaspēks nopelnīs visas civilizētās pasaules cieņu. Neatbildīgi cilvēki un spartakisti³⁰ sauc šādu karaspēku par reakcionāru, tāpēc ka tiem ikkatrs, kurš stāv par kārtību un labu uzvedību, ir aizskarošs. Bet tam nevajadzētu mūs satraukt. Mēs zinām, ka kārtība un darbs pieder Vācijas nākotnei, mēs nevēlamies, lai Vācija sabruk un aizvelk visu pasauli sev līdzī bezdibeni.

Galvenā lieta katrā vācietī ir Tēvzemes mīlestība. Prūsijas karaļi dēvēja sevi par valsts pirmajiem kalpiem. Ja jaunā Vācijas Republika vēlas kļūt svarīga, katram ir jākļūst par Valsts un Tēvzemes kalpu un visā savā darbībā jādomā vienīgi par Tēvzemi.

Ar šiem mērķiem acu priekšā es ceru, ka jūs uzticēsieties man un jūsu vadītājiem un bez nosacījumiem sekosiet viņu pavēlēm. Lai stiprinātu šo, ļaujiet paust cerību: ilgu mūžu mūsu mīļotajai (un kopīgajai) Tēvzemei!

(paraksts) Grāfs fon der Golcs

2. PIELIKUMS

Tulkojums

Sabiedroto Militārās misijas vadītājam Rīgā
ģenerālleitnantam Bērtam.³¹

Jelgavā 1919. gada 4. septembrī.

Vācijas valdība man ir uzdevusi informēt jūs, ka valdība dara visu, lai iespaidotu karaspēku atgriezties Vācijā, tāpat tā ļoti stingri nosoda nelikumīgās karaspēka darbības, vienlaikus pilnībā izprotot karavīru sarūgtinājumu, ka viņiem tagad pilnībā jāevakuējas no Kurzemes, kur viņu cerības uz apmešanos ir pilnībā sagrautas. Vācijas valdības rīcībā nav militāru spēku, lai pretdarbotos Kurzemē joprojām paliekošā karaspēka nepaklausībai, un valdība var vienīgi pārtraukt savus sakarus ar to. Valdība tomēr norāda uz tuvojošām briesmām, ka vīri, kas uzskata sevi par piekrāptiem, var pulcēties bandās un veikt nelikumības un vardarbības aktus, tāpat uz draudiem, kas no šī visa ceļas Kurzemei.

Fon der Golcs

[..]

4. PIELIKUMS

DEKLARĀCIJAS UZMETUMS,

saskaņots ar Latvijas valdību un nodots

pulkvedim Bermontam 1919. gada 4. septembrī.

Lai padarītu skaidrus manus labos nodomus pret valsti, kurā pašlaik novietots mans karaspēks, es paziņoju:

1. Ka vēlos atzīt un izveidot godīgas attiecības ar Latvijas valdību.
2. Ka man nav citi kā vienīgi miermīlīgi nodomi pret Latvijas tautu un armiju.
3. Ka es nepalikšu Latvijas teritorijā ilgāk kā nepieciešams.
4. Atrazdamies Latvijā, es pakļaušos Latvijas [armijas] virspavēlnieka vispārīgai kontrolei.
5. Jebkādi plāni par manu cauriešanu Latvijas teritorijai tiks sakārtoti ar speciālu vienošanos ar Latvijas virspavēlnieku.

6. Ka jebkuras šādas cauriešanas laikā es atturēšos no rekvizēšanas un, cik maz vien iespējams, izmantošu zemes resursus.
7. Ka es izslēgšu no man pakļautajiem spēkiem visus Vācijas un tās sabiedroto pēdējā kara laika pilsoņus.

5. PIELIKUMS

Tulkojums (no krievu valodas)³²

Pēterburgas viesnīca,³³ Rīga, 1919. gada 4. sept.

Dārgais pulkvedi, tā sauktajā Latgales apgabalā ar divām tā galvenajām pilsētām, Daugavpili un Rēzekni, ir apmēram viens miljons iedzīvotāju: 50% krievu, 35% latviešu un neliels procents poļu, ebreju u. c. Latgales latvieši runā savādākā dialektā nekā Rīgas latvieši, un viņi ne vienmēr var viens otru saprast. Viņu mērķis, piedāvājot savienību ar Latviju, ir atbrīvot sevi no boļševikiem, un tiem nav īstu simpātiju pret Latviju.

Saskaņā ar baumām priekšlikumu par savienību izvirzīja individuālu personu kliķi. Tādējādi jāsecina, ka Latvijai nepieder tiesības Latgalē, vēl jo vairāk tāpēc, ka Lietuva, ne Latvija atbrīvo Latgali no boļševikiem. Lietuva, kā man sacīja prof.[esors] Šimkus,³⁴ premjerministrs [Sleževičs³⁵] un citi Lietuvas valdības pārstāvji, neizvirza nekādas pretenzijas uz Latgali.

Tādējādi es uzskatu, ka Antantes pārstāvjiem nav pamata tērēt laiku politiskās diskusijās ar Latviju jautājumā par plkv. Bermonta un plkv. Virgoļiča komandēto krievu vienību un citu mazu vienību transportēšanu uz Daugavpils fronti.

Latvijas pretenzijām saistībā ar Latgali nav pamata. Transports cauri Daugavpilij ir stratēģiski svarīgs operācijām pret boļševikiem, un laikam ir nozīme.

Tādējādi, ja Antantes mērķis ir gāzt boļševismu, jebkāds laiks, kas pavadīts diskusijās jautājumos, kas skar reģionus, ko tā pat nav ieņēmusi, ir patiens šķērslis Antantes paredzētā mērķa sasniegšanā.

Turklāt idejai, ka Bermontam un Virgoļičam viņu vienībās ir ap 25% vāciešu, kas var iespaidot Krieviju nākotnē, tāpat nav pamata. Tādā pašā veidā pieņēmumam, ka iepriekš minētā karaspēka transportēšana izveidos koridoru priekš fon der Golca, tāpat nav pamata, jo Antante var to nepieļaut, bet, ja Antante to nevar, jāpieņem, ka fon der Golcs ir pietiekoši spēcīgs iet, kur pats vēlas bez Bermonta un Virgoļiča palīdzības.

Vēl turklāt nav vēlams ne latviešiem pašiem, ne Antantei atstāt šīs divas karaspēka daļas ar fon der Golca armiju, jo pret krievu spēkiem izvirzītie iebildumi (kaut arī šīs vienības ietver dažus vāciešus), ka viņu mērķa sasniegšanā – cīņā pret boļševikiem stratēģiski vissvarīgākajā virzienā – var sacelt armiju pret latviešiem un Antanti un izraisīt nevēlamus sarežģījumus. Viņu ātra pārvietošana uz Daugavpili nogriezīs tos no fon der Golca, un vienīgais fiziskais sakars ar Kurzemi būs sakaru līnija, pa kuru pagaidām tiks saņemti dažādi krājumi, taču šai līnijai nepiemītis aktuāla nozīme.

Tādējādi ir nepieciešams atļaut un palīdzēt šīm vienībām pārvietoties uz Daugavpili, cik ātri vien iespējams, un atlikt malā jautājumu par fon der Golca veiktu evakuāciju, kad runa ir par šo lietu.

Man jāpiebilst, ka prof. Šimkus ir apsolījis man, ka viņš informēs Lietuvas vald.[ību], kuras armija pašlaik operē Daugavpili, par šo karaspēka daļu transportēšanu uz Latgali.

(paraksts) K. DESINO

Avots: National Archives of United Kingdom, War Office, 106/600/ not numbered.

ATSAUCES UN SKAIDROJUMI

- ¹ Sk.: ĒRIKS JĒKABSONS. Stāvoklis Rīgā 1919. gada augusta beigās un Pāveta Bermonta darbības konteksts: Lielbritānijas misijas vadītāja Stivena Talentsa redzējums. In: Latvijas Arhivi 2018, Nr. 1/2, 95.–112. lpp.
- ² Detalizētāku kopējās situācijas raksturojumu aplūkojamajā periodā sk.: ĒRIKS JĒKABSONS. Militāri politiskā situācija Latvijā 1919. gada jūlijā–decembrī: vispārīgās iezīmes. In: ĒRIKS JĒKABSONS, JĀNIS ŠILINŠ (sast.). Cīņa par brīvību: Latvijas Neatkarības karš (1918–1920) Latvijas Valsts vēstures arhīva dokumentos. 3. daļa. 1919. gada 10. jūlijs – decembra sākums. Rīga 2021, 24.–38. lpp.
- ³ Sk.: ĒRIKS JĒKABSONS. Strazdumuižas pamiers 1919. gada 3. jūlijā un tā tiešās sekas: Lielbritānijas misijas vadītāja Stivena Talentsa redzējums. Truce of Strazdumuiža in July 3, 1919 and its Direct Consequences: Perspective of Stephen Tallents, British Commissioner for the Baltic Provinces. In: Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture 2017, Nr. 3, 171.–186. lpp.
- ⁴ Sk.: STEVEN TALLENTS. Man and Boy. London 1943.
- ⁵ Telegrammā Nr. 56, kuru S. Talents no Rīgas uz Londonu nosūtīja 28. augustā pēc savas vizītes Jelgavā un personiskas tikšanās ar P. Bermontu, viņš raksturoja Latvijas valdības satraukumu par iespējamo Bermonta vienību transportu cauri Latvijas teritorijai u. c. Cita starpā S. Talents šeit uzsvēra “megalomānijas” (lieluma mānijas) pārņemtā Bermonta pilnīgo atkarību no vācu spēkiem. Sk: National Archives of United Kingdom, London, War Office, 160/2/ not numbered.
- ⁶ Stīvens Talents (*Tallents*), Lielbritānijas valsts ierēdnis, Pirmā pasaules kara laikā pulkvedis-leitnants armijā. No 1919. gada februāra politiskās misijas vadītājs Baltijas valstīs.
- ⁷ Rēvele – Tallinas nosaukums līdz 1918. gadam, Latvijas Neatkarības katra laikā plaši lietots sarakstē un sarunvalodā.
- ⁸ Harijs Piri-Gordons (*Pirie-Gordon*, 1883–1969), Lielbritānijas armijas pulkvedis-leitnants. 1919. gadā politiskās misijas loceklis, pārstāvis Tallinā.
- ⁹ R. B. Vords (*Ward*), Lielbritānijas armijas pulkvedis-leitnants, politiskās misijas vadītāja vietnieks Baltijas valstīs, 1919.–1920. gadā pārstāvis Kauņā, Lietuvā.
- ¹⁰ Ridigers fon der Golcs (*von der Goltz*, 1865–1946), Vācijas armijas ģenerālmajors. 1918. gadā komandēja vācu ekspedīcijas karaspēku Somijā, pilsoņu kara dalībnieks. No 1919. gada februāra darbojās Kurzemē, 6. rezerves korpusa komandieris, Liepājas gubernators. 1919. gada oktobrī Vācijas valdība atsauc no Latvijas.
- ¹¹ Ādolfs Georgs Oto (“Ago”) fon Malcans (*von Maltzan*, 1877–1927), Vācijas diplomāts. 1919. gadā iecelts par Reiha komisijas vadītāju austrumos – Igaunijā un Latvijā, pārzināja vācu karaspēka izvešanu uz Vāciju. Vēlāk atbildīgo amatos Veimāras republikas Ārlietu ministrijā, vēstnieks ASV.
- ¹² *Botschaftsrat* (vācu val.) – vēstniecības padomnieks.
- ¹³ Kārlis Ulmanis (1877–1942), Latviešu zemnieku savienības vadošs politiķis, no 1918. gada 19. novembra līdz 1920. gada 11. jūnijam Pagaidu valdības Ministru prezidents. Vēlāk daudzkārt amatos valdībā, 1936.–1940. gadā Valsts prezidents. Gājis bojā padomju ieslodzījumā.
- ¹⁴ Netiek publicēts, dokumentā atstāstīts individuāls viedoklis par Varšavā esošo Krievijas monarhistu plāniem attiecībā uz Bermonta spēku izmantošanu Vācijas, Krievijas, Lielbritānijas un Francijas politisko iekārtu maiņā, daži no tiem šķiet pārspilēti un pat nepamatoti.
- ¹⁵ Henrijs Rouens-Robinsons (*Rowan-Robinson*, 1873–1947), Lielbritānijas armijas artilērijas daļu pulkvedis-leitnants, vēlāk ģenerālmajors. 1919. gadā politiskās misijas loceklis Baltijas valstīs, Lietuvā.
- ¹⁶ Jurijs Širinskis-Šihmatovs (1890–1942), Krievijas armijas kavalērijas daļu štābrotmistrs, Svētā Jura ordeņa kavalieris. 1918.–1919. gadā Dienvidkrievijas Bruņotajos spēkos, kur acimredzot paaugstināts par kapteini (tas ir iemesls, kāpēc dokumentā viņš dēvēts par majoru, jo Krievijas dienesta pakāpju sistēmā bija gan štābkapteiņa jeb štābrotmistra, gan kapteiņa jeb rotmistra dienesta pakāpe), 1919. gadā kara aģenta (atašeja) palīgs Varšavā. 1919. gada rudenī un ziemā dienēja Rietumkrievijas (Bermonta) Brīvprātīgo armijas štābā, vēlāk dzīvoja Parīzē.

- ¹⁷ Pāvēls Bermonts (arī Pāvēls Bermonts-Avalovs, 1877–1973), Krievijas armijas virsnieks (štābrotmistrs), 1919. gadā Krievijas Rietumu brīvprātīgo armijas virspavēlnieks, pulkvedis, vēlāk ģenerālmajors. Starpkaru periodā dzīvoja Vācijā, Dienvidslāvijā, miris ASV.
- ¹⁸ Frenks Māršs (*Marsh*, 1875–1957), Lielbritānijas armijas ģenerālmajors, 1919. gadā – Sabiedroto militārās misijas Baltijas valstīs vadītāja H. Gofa vietnieks.
- ¹⁹ Brejs (*Bray*), Lielbritānijas politiskās misijas loceklis, armijas kapteinis.
- ²⁰ Konstantins Desino (*Dessino*, 1857–1940), Krievijas armijas ģenerālleitnants, 1919. gadā Krievijas Ziemeļrietumu brīvprātīgo armijas virspavēlnieka štāba virsnieks.
- ²¹ Nikolajs Judeņičs (1862–1933), Krievijas armijas infantērijas ģenerālis, 1919. gadā – 1920. gada sākumā pretraboļševistiskās Krievijas Ziemeļrietumu armijas virspavēlnieks.
- ²² Jevgēņijs Virgoļičs (1883 – pēc 1920), Krievijas armijas Atsevišķā žandarmu korpusa pulkvedis, 1919. gadā Rietumkrievijas brīvprātīgo armijas korpusa komandieris Lietuvas teritorijā.
- ²³ Zigfrīds Anna Meierovics (1887–1925), valstsvīrs un diplomāts. 1917.–1918. gadā Latviešu Pagaidu nacionālās padomes Ārlietu nodaļas loceklis, no jūlija šīs padomes pilnvarotais Lielbritānijā. No 1918. gada novembra Pagaidu valdības ārlietu ministrs. No 1919. gada janvāra Latvijas delegācijas loceklis (vēlāk vadītājs) Parīzes Miera konferencē. Tautas padomes loceklis, vēlāk ievēlēts Satversmes sapulcē un Saeimā.
- ²⁴ Huberts Delapērs Gofs (*Gough*, 1870–1963), Lielbritānijas armijas ģenerālleitnants. Pirmā pasaules kara laikā 5. armijas pavēlnieks, 1919. gadā Sabiedroto militārās misijas vadītājs Baltijas valstīs.
- ²⁵ Harolds Aleksanders (*Alexander*, 1891–1969), Lielbritānijas armijas majors, vēlāk feldmaršals. Pirmajā pasaules karā sasniedza majora dienesta pakāpi. 1919. gada sākumā atsaucās bijušā pulka biedra pulkvežleitnanta S. Talents aicinājumam un tā vadītās misijas sastāvā devās uz Poliju, bet 1919. gada maija beigās kopā ar S. Talentsu karakuģi no Dancigas (tagad Gdaņska) – uz Latviju; 27. jūlijā iecelts par reorganizējamā landesvēra – Latvijas vācu zemessargu (faktiski brigādes) – komandieri Tukumā; no septembra sākuma Latgales frontē (amatā līdz 1920. gada martam); maijā atgriezās Lielbritānijā.
- ²⁶ 31. augustā tapušajā ziņojumā uz Londonu V. Talents aplūkoja Latvijas valdības vadītāja K. Ulmaņa un lielāko politisko partiju vadītāju sarunās ar Talentsu pausto nemieru par iespējamu vācu karaspēka kustību Rīgas virzienā un tās sekām, ekipējuma trūkumu armijai u. c. Sk.: ĒRIKS JĒKABSONS. Stāvoklis Rīgā 1919. gada augusta beigās un Pāvēla Bermonta darbības konteksts: Lielbritānijas misijas vadītāja Stīvena Talents redzējums. In: Latvijas Arhīvi, 2018, Nr. 1/2, 95.–112. lpp.
- ²⁷ Šajā laikā Latvijas valdība gatavojās noslēgt plašu saimnieciskas sadarbības līgumu ar britu uzņēmēju Heroldu Fortingtonu (*Fortington*).
- ²⁸ 1919. gada 10. septembrī Rīgā notika Latvijas, Igaunijas un Lietuvas (Lietuvas valdības vadītāji neieradās, kaut tika gaidīti, tāpēc valsti pārstāvēja diplomātiskais pārstāvis Jons Šļūps) valdības vadītāju, ārlietu un apsardzības resoru vadības apspriede, sāka apspriest eventuālu politiskās un militārās konvencijas noslēgšanu.
- ²⁹ Dzelzs divīzijas komandieris bija majors Jozefs Bišofs (*Bischoff*, 1872–1948), 1919. gada sākumā ieradās Kurzemē; no 16. janvāra Dzelzsbrigādes komandieris; rudenī Rietumkrievijas brīvprātīgo (Bermonta) armijā.
- ³⁰ Spartaka savienības (no 1918. gada decembra Vācijas Komunistiskā partija) piekritēji. 1919. gada janvārī Vācijas Komunistiskā partija kopā ar Vācijas Neatkarīgo sociāldemokrātisko partiju Berlīnē sarīkoja sacelšanos (“spartakistu sacelšanās”). Šeit domāti kreisi noskaņotie Vācijas armijas karavīri.
- ³¹ Alfrēds Bērts (*Burt*, 1875–1949), Lielbritānijas armijas brigādes ģenerālis (ģenerālmajors). 1919.–1920. gadā Lielbritānijas militārās misijas vadītājs Latvijā.
- ³² Oriģināls krievu valodā pagaidām nav atrasts.
- ³³ Viesnica atradās Pils laukumā, pretī Rīgas pilij. Pirms Pirmā pasaules kara un 1919.–1920. gadā viena no prestižākajām Rīgas viesnīcām, ko plaši izmantoja ārvalstu pārstāvji.

³⁴ Jons Šimkus (*Šimkus*, 1873–1944), Lietuvas ķīmiķis un valstsvīrs, mācījies ģimnāzijā Liepājā. 1918. gada decembrī – 1919. gada 12. martā un aprīlī–oktobrī tirdzniecības un rūpniecības ministrs, 1921.–1922. gadā aizsardzības ministrs, vēlāk Kauņas Universitātes rektors. No 1924. gada bija arī Lietuviešu-latviešu tuvināšanās biedrības priekšsēdētājs.

³⁵ Mīkols Sleževičs (*Sleževičius*, 1882–1939), Lietuvas valstsvīrs, 1919. gada aprīlī – 7. oktobrī premjerministrs.

© 2024, Latvijas Universitāte

Raksts publicēts brīvpieejā saskaņā ar *Creative Commons* Attiecinājuma-Nekomerciāls 4.0 starptautisko licenci (CC BY-NC 4.0).

This is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)